

— Prvič se mu zdi nerazumljiva razlaga sedimentov, ki bi jo lahko strokovnjak z ustrezno izobrazbo iz geologije kvartarja primerno komentiral, kot je zapisal v oceni. Očitno ga motijo tudi kvantitativne analize fosilnih ostankov jamskega medveda. S temi se doslej res ni nihče resno ukvarjal. Vendar vse tako kaže, da so ti ostanki še kako važni za razlago sedimentov, in sicer v povezavi s fosfati in njihovo diagenozo (cfr. Turk et al., 1988 in 1989, isto tam). Preprosto povedano, sedimentov iz Divjih bab ni možno razlagati v povezavi s klimatskimi spremembami, kot je v sedimentologiji običajno, temveč v povezavi z variabilnostjo biokomponente v obliki ostankov jamskega medveda. Teža ni doslej poskusil še nihče, ki je obdeloval podobna najdišča pri nas in v tujini.

— Drugič je bilo s kvantitativno-kvalitativnimi metodami prvič reševano vprašanje lova na jamskega medveda, za katerega zaenkrat v Divjih babah ni dokazov. Verjetno nas poleg orodnih tipov zanima tudi kakšen kolikortoliko zanesljiv podatek o načinu življenja v srednjem paleolitiku. Dosedanja podobne ugotovitve pri nas so bile bolj ali manj ugibanja.

— Tretjič je bila v Divjih babah narejena podrobna pelodna analiza (objavo pripravlja A. Šercelj), ki je nima nobeno slovensko paleolitsko najdišče. Ugotovljen je bil biogen (z iztrebki) vnos dela peloda in korelacija med pelodom žužkocvetk, s katerimi se prehranjujejo tudi današnji medvedi, in fosilnimi ostanki jamskega medveda. Zadnjega podatka nimamo v nobenem najdišču, kjer prevladujejo ostanki jamskega medveda.

— Četrto je v pripravi serija 28 radiokarbonskih datacij najdišča, na osnovi katerih je sploh mogoče graditi vsaj približno zanesljivo kronologijo. Nobeno izmed 18 moustérienskih najdišč pri nas, ki jih ocenjevalec našteva, žal nima niti ene radiometrične datacije.

Za konec še tole:

V Divjih babah ne iščemo samo paleolitskih najdb, ki jih ocenjevalec vodnika tako pogrša, ampak obravnavamo najdišče kot celoto in problemsko po zgoraj navedenih in drugih problemih. Za to pa je potrebno več kot samo dobro poznavanje literature in tipologije. Probleme in način, kako jih reševati, je treba preprosto najti na najdišču, po možnosti med izkopavanji, in ne v literaturi. Slednji so bolj ali manj izčrpani s tem, ko so bila najdišča izkopana in objavljena. Lahko jih samo ponavljamo, na novo oblikujemo, ne moremo pa jih več rešiti (cfr. Mellars, 1989 a, isto tam).

Ni potrebno poudarjati, da so bili vsi dosedanja izsledki v Divjih babah doseženi z zelo skromnimi sredstvi, da tudi infrastrukturna oprema najdišča in nadaljnja izkopavanja potekajo pod nespremenjenimi, če ne celo slabšimi materialnimi pogoji in da imajo vsi še »neeminentni« raziskovalci paleolitika enake možnosti, da se izkažejo pri konkretnem delu, kot jih imamo avtorji vodnika in kot so jih imeli naši predhodniki. Dajemo jim tudi vso podporo in smo pripravljeni z njimi sodelovati.

Ivan Turk

Registar arheoloških nalazov in najdišča sjeverozapadne Hrvatske. Varaždin : Muzejsko društvo sjeverozapadne Hrvatske — sekcija arheologa i preparatora, 1990. 248 strani, 16 fotografij in 3 karte v prilogi.

Arheologi in vsi drugi zainteresirani imamo v Sloveniji arheološko karto na razpolago že več kot petnajst let (Arheološka najdišča Slovenije, 1975), leta 1985 je izšel tudi prvi suplement za topografsko področje XI (Bela krajina; glej oceno v ZČ 41, 1987, str. 181). Hrvaškim kolegom je šele leta 1986 uspelo v obliki kataloga razstave objaviti podatke o štiridesetletnici arheoloških raziskovanj severozahodne Hrvaške in to ob več kot skromnem upoštevanju 150 in več let dolge tradicije (grofje Zrinski in Draškovići). Zgodovina raziskav je tudi v pričujočem »Registru« šibka točka redakcijskega odbora publikacije (G. Jakovljević, Z. Marković, B. in M. Šimek). V knjigi so le s skromnimi omembami navedena sama velika imena (npr. Ivan Kukuljević-Sakcinski, Šime Ljubić, Josip Brunšmid, Dragutin Gorjanović-Kramberger, Viktor Hoffiler, grof Wurmbrandt itd.). To je neke vrste krivica do starejših raziskovalcev in glede na pripombo o omejenosti prostora je bila storjena tudi mlajšim, t. j. povojnim, saj tudi njim ni bilo namenjena velika prostora. Zadeva še toliko bolj pride do izraza, ker je to delo v bistvu nadaljevanje predvojnega projekta o arheološki karti Jugoslavije (J. Klemenc, B. Saria, Archaeologische Karte von Jugoslawien: Blatt Ptuj, 1936; J. Klemenc: Blatt Zagreb, 1938; J. Klemenc, B. Saria: Blatt Rogatec, 1939) in to bi vsakor morali omeniti v poglavju o zgodovini raziskav.

Register arheoloških najdb in najdišč severozahodne Hrvaške je nastajal tri leta (malo, če pomislimo na Arheološka najdišča Slovenije, na katerih so delali celo desetletje!), pri njegovem ustvarjanju so sodelovali arheologi iz Čakovca, Varaždina, Brdovca, Sesveta, Zeline, Križevcev, Koprivnice, Kutine, Bjelovara, Čazme in z Odjela

za arheologiju Sveučilišta v Zagrebu. Zanimivo in obenem pohvalno je dejstvo, da so strokovnjaki uspeli k delu pritegniti tudi amaterje in ljubitelje starinoslovja — tako so ohranili marsikak težko dostopen podatek iz privatnih zbirk. V knjigi je na kratek, računalniško lapidaren in suhoparen zapis predstavljenih 919 najdišč iz 25 občin s področja severozahodne Hrvaške. To je prostor, ki površinsko zajema 9000 km² med Sotlo na zahodu, Ilovo na vzhodu, Muro in Dravo na severu in Savo na jugu. V geomorfološkem pogledu se na tem teritoriju prepletajo trije tipi krajine: 1) naplavinске terase s tipičnimi dravskimi prodovi in peski pleistocenske in holocenske starosti, 2) hriboviti reliefni tereni med Savo in Dravo. 3) gorske verige Medvednice, Strahinčice, Maclja, Ivančice in Moslavačke gore. Zaradi teh različnih reliefnih karakteristik gravitira v kulturnem smislu (kar je seveda opazno v arheološkem gradivu) npr. prostor Hrvaškega Zagorja, Varaždinske Podravine in Medjimurja tako v panonski prostor kot v alpsko predgorje Slovenije, vsa Posavina pa s Panonsko nižino oziroma z Dinariidi. Deloma avtohtone »lokalne kulture« so se izoblikovale v Moslavini, Bilogorski Podravini in na področju okoli t. i. zagrebškega prstana.

Vsi registrirani podatki o najdbah in najdiščih zajemajo široko časovno obdobje od starejšega paleolitika pa tja do 16. stoletja oziroma do turških vpadov, kar je veliko več od obdobj, ki jih pokriva konvencionalna arheologija. Tudi na Hrvaškem je, podobno kot v Sloveniji, v zadnjem času opazen velik modni trend (ki na žalost ni vedno pogojen s perečim stanjem in problematiko na terenu) k t. i. »kastelologiji«, kot malo za šalo, malo zares imenujemo arheologijo mlajših zgodovinskih obdobj — predvsem visokega in poznega srednjega veka, v zadnjem času celo 19. in zgodnjega 20. stoletja (vse to pa vodi v razpad in degradacijo stroke: arheologi izkopavajo na nekem najdišču »smetišče« iz 20. stoletja, za hrbtom pa jim buldožerji uničujejo prazgodovinsko grobišče; primer je iz Ljubljane oziroma njene bližnje okolice). Vsako posamezno najdišče je v knjigi predstavljeno z ledinskim imenom (kar je edino pravilno; tudi v Sloveniji velja, da je ledinsko ime glavni in edini nosilec poimenovanja posameznega najdišča), nato slede točne koordinate geografske širine in dolžine v stopinjah in minutah oziroma v metrični obliki Gauss-Krügerjevega sistema pri nekaterih najdiščih, (pre)kratek opis najdišča oziroma najdb s časovno in kulturno opredelitvijo, mesto hranjenja (pristojni muzej, in situ pri ostankih arhitekture), literatura in opombe oziroma pripombe.

Literatura, ki je zbrana na koncu knjige (citirana po abecednem redu avtorjev), zajema obširno množino več kot 370 del, kar v bistvu zadovoljuje cilje, ki so si jih zastavili avtorji, vsekakor pa ne potrebuje uporabnikov registra. Npr.: literatura o paleolitskih najdiščih (s predstavljenega področja jih je dandanes znanih deset) je absolutno preskromno zajeta in je omejena le z nekaj avtorji (D. Gorjanović-Kramberger, S. Vuković, M. Malez), ki niso citirani z vsemi svojimi pomembnejšimi deli (pokojni akademik Malez je predstavljen le s tremi članki, od katerih sta dva povzeta po Pristoriji jugoslavenskih zemalja 1, 1979; znano pa je, da njegova obsežna bibliografija zajema blizu 400 enot). Ko smo že pri paleolitu, omenimo še kronološko tabelo na str. 10. Nedopustno je »siljenje« aurignaciena v drugi würmski interstadial (W II/III), ko je vendar splošno znano (in to potrjujejo tudi najdbe iz Potočke zijalke in Mokriške jame pri nas), da aurignacien v srednji Evropi dominira v drugi polovici prvega würmskega interstadiala (W I/II), v zahodni Evropi pa v začetku drugega würmskega stadiala (W II). Kulturo pestnjakov (oziroma cit.: »ručnih klinova«) moramo vsekakor preimenovali v acheuleen itd.

Tri priložene karte so sicer lepo izdelane, na žalost pa nepregledne, saj so razdeljene na prazgodovino, antiko in srednji vek, ki zajema časovno obdobje od preseljevanja ljudstev do Turkov. Predvsem nepregledna je karta prazgodovinskih najdišč, saj je zaradi velike množine objektov od paleolitika do mlajše železne dobe prezasičenost s podatki še kako opazna. Bolj priporočljiva bi bila metoda, ki je bila uporabljena pri Arheoloških najdiščih Slovenije — vsako obdobje ima svojo karto razprostranjenosti. S tem bi bilo seveda potrebno izdelati najmanj deset zemljevidov — in že smo pri stroških, pomanjkanju denarja in drugih klasičnih »jugo« problemih. Format knjige je sicer priročen, če bi bil večji, bi bil pa še bolj uporaben. Uspeh knjige bomo verjetno lahko ocenili šele takrat, ko bo hrvaškim arheologom uspelo na podoben način obdelati še ostale regije pri njih, in šele takrat bo imela pričujoča publikacija pravi smisel in bo lahko služila za osnovo »prave« arheološke karte na Hrvaškem.

Draško Josipovič